

Temat: „Rola sektora pozarządowego w rozwoju kraju”

Województwo: opolskie

Ośrodek: Opolskie Centrum Wspierania Inicjatyw Pozarządowych (członek Sieci Splot)

Sekretarz Regionalnego Panelu Ekspertów

/autorka opracowania: Dorota Piechowicz – Witoń

1. Czym jest / powinien być III sektor?

Początek lat 90-tych ubiegłego wieku przyniósł w Polsce zmiany społeczno-ekonomiczne. Można wskazać dwa podstawowe kierunki zmian: demokratyzacja państwa oraz przechodzenie od gospodarki centralnej do gospodarki rynkowej. Zmiany te przyniosły nowe zjawiska w sferze ustrojowej, ekonomicznej i społecznej. W myśl doktryny kapitalistycznej dla przedsiębiorstw priorytetem stało się generowanie maksymalnego zysku. Przedsiębiorstwa z czasem przestawały pełnić realizowane dotychczas funkcje socjalne wobec swoich pracowników. Pomędzy tak rozwijającym się sektorem prywatnym a sektorem państwowym zaczęła wytwarzać się coraz większa luka. Jej wypełnianiem zajął się sektor pozarządowy.

W społecznej terminologii zaczęły pojawiać się nowe pojęcia. Oprócz funkcjonującego już wcześniej zwrotu „organizacje społeczne”, zaczęto przyjmować również inne terminy na ich określenie. Do najczęściej używanych sformułowań należało sformułowanie „trzeci sektor” – jako wskazanie odrębności między sektorem publicznym opartym na *Ustawie o finansach publicznych*, a sektorem prywatnym, którego głównym celem jest osiągnięcie zysku finansowego. Różnicę związaną z ewentualnymi zyskami podkreślało sformułowanie „sektor” lub „organizacje *non profit*” (dosłownie: nie dla zysku), co odróżniało je od przedsiębiorstw i firm prywatnych. Pojawił się również termin „organizacje pożytku publicznego”, co wskazywało na prospołeczny charakter działań organizacji społecznych – pozarządowych. Organizacje działające w sferze pożytku publicznego, a więc dla dobra wspólnego, to organizacje uwzględniające szersze tło społeczne, problemy społeczności i ich potrzeby. Działania tych organizacji wykraczają poza potrzeby ich członków. Owym pożytkiem

publicznym może być ochrona zdrowia, edukacja, pomoc społeczna, wspieranie rodziny, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu itp.¹.

W ostatnich latach organizacje pozarządowe pracowały na miano inicjatora i animatora społeczeństwa obywatelskiego. Niestety rozwój sektora pozarządowego wzbudzał i nadal wzbudza kontrowersje. Organizacje pozarządowe przez wielu postrzegane są jako wyspecjalizowany konsument środków publicznych². Pojawiają się również opinie, że organizacje pozarządowe tylko w wąskim zakresie działają na rzecz dobra – pożytku publicznego, a są jedynie parasolem dla indywidualnych interesów grup bądź osób.

Współpraca administracji publicznej i organizacji pozarządowych w ramach realizacji zadań publicznych zleczanych organizacjom przez poszczególne instytucje publiczne sprawia, że często zamiast współpracować dochodzi do mało zrozumiałej rywalizacji między nimi. Przedstawiciele organizacji pozarządowych często zarzucają „urzędnikom” nadmierną biurokratyzację oraz brak zrozumienia dla społecznej roli i specyfiki działania organizacji *non profit*. Z kolei strona publiczna często wyraża krytyczne opinie o przedstawicielach NGO³ i o ich niskim poziomie profesjonalizacji, przez który są uważani za mało wiarygodnych partnerów dla administracji. O ile zarzut ten mógł być w wielu przypadkach uzasadniony w poprzednich kilkunastu latach, o tyle wejście Polski do Unii Europejskiej oraz idąca za tym integracja wymogła na polskim sektorze pozarządowym profesjonalizację i standaryzację działań. Sektor pozarządowy rozwija się i zajmuje coraz więcej miejsca w polityce społecznej państwa. Powodem tego jest chociażby ciągłe dążenie do stworzenia modelu państwa oraz systemu pomocy społecznej, który będzie bardziej aktywizujący, a nade wszystko partycypacyjny. Do tego dochodzą czynniki finansowe – usługa społeczna ma być na wysokim poziomie i za rozsądną cenę. Gwarantować takie usługi powinny właśnie organizacje *non profit*. Organizacje pozarządowe spełniają wszystkie trzy wymienione niżej warunki:– aktywizujący charakter – ich działania opierają się na społecznej pracy członków, a więc angażują one społeczności lokalne, które działają na ich rzecz i włączają je w

¹ Pełny katalog sfer pożytku publicznego zawiera art. 4 ust. 1 Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24 kwietnia 2003 roku.

² A. Niewiadomska, *Finansowanie sektora organizacji pozarządowych w Polsce*, [w:] M. Fic (red.), *Funkcjonowanie instytucji non-profit w oparciu o normy i standardy Unii Europejskiej*, Nowa Ruda 2005, s. 60 i n.

³ NGO – Non Governmental Organization`s – skrót od angielskiej nazwy organizacji działających niezależnie od rządu.

poprawianie swojej sytuacji społecznej, w tym edukowanie; – partycypacyjny charakter – organizacje pozarządowe mają dużą suwerenność w swoich działaniach ale z racji bardzo szerokiego wachlarza działań nie są w stanie realizować celów statutowych bazując tylko i wyłącznie na własnych zasobach. Stąd to najczęściej organizacje pozarządowe stają się animatorem partnerstw lokalnych, gdzie wartością naczelną jest partycypacja, współuczestnictwo, współtworzenie zmian i wspólne ich wdrażanie; – konkurencyjność cenowa – organizacje pozarządowe, właśnie dzięki zasobom ludzkim, są w stanie realizować zadania publiczne przy stosunkowo niskich kosztach, niższych niż w przypadku realizacji tego samego zadania przez instytucje publiczną⁴. Miejsce organizacji pozarządowych we współczesnym świecie można rozpatrywać w różnorodnym ujęciu. Z punktu widzenia ekonomicznego organizacje pozarządowe powinny działać wszędzie tam, gdzie tzw. rynek (II sektor) bądź państwo (I sektor) zawodzą lub nie są w stanie odpowiedzieć na potrzeby społeczne. Analizując miejsce organizacji pozarządowych w ujęciu socjologicznym, kluczowe staje się wskazanie zasady pomocniczości, inaczej subsydiarności. Zasada ta wywodzi się z koncepcji personalizmu, mówiącej o tym, że państwo nie może być stawiane na uprzywilejowanej pozycji względem obywatela. Wręcz przeciwnie, temu drugiemu należy dawać jak najwięcej swobód. Śledząc drogę rozwiązywania problemu przez daną jednostkę zauważamy, że najpierw stara się ona rozwiązać trudną sytuację samodzielnie, później szuka wsparcia rodziny, bliskich osób, szuka pomocy we wspólnotach (u ludzi skupionych wokół pewnej sprawy, u współpracowników, mieszkańców danej gminy, grupy sąsiedzkiej itp.). Dopiero wtedy, kiedy wszystkie te możliwości nie spełnią jej oczekiwań, wsparcia udziela odpowiednia struktura państwowa poprzez pomoc społeczną, a w szczególności przez pracę socjalną⁵. Jednostka w tak pojmowanej strukturze państwowej powinna mieć prawo do organizowania się.

Biorąc pod uwagę taką historię, tło a nade wszystko bieżącą praktykę działania organizacji pozarządowych sektor pozarządowy powinien być:

⁴ S. Golinowska, *Teoretyczne podstawy działania organizacji pozarządowych*, [w:] S. Golinowska, D. Głogosz (red.), *Pozarządowe instytucje społeczne – między państwem a społeczeństwem*, Warszawa 1999, s. 14 i n.

⁵ W. Toczyński, *Rola organizacji pozarządowych w odrodzeniu społeczeństwa obywatelskiego*, [w:] M. Załuska, J. Boczoń (red.), *Organizacje pozarządowe w społeczeństwie obywatelskim*, Katowice 1998, s. 12.

- przestrzenią do realizacji pasji, odpowiadania na potrzeby społeczności lokalnych
- podmiotem współdecydującym, współtworzącym rozwój kraju/gminy/społeczności lokalnej
- mediatorem sektorowym - nie powinno być granicy między sektorami, sektor pozarządowy powinien dążyć do płynności w komunikacji i działaniu między sektorami (publicznym, biznesu i pozarządowym)
- świadomym sektorem swoich celów i motywów działania
- dwa wymiary działania: sformalizowany (Stowarzyszenia, Fundacje) i niesformalizowany (kolektywy niesformalizowane)
- społeczna twarz biznesu – sektor powinien stawać się coraz bardziej profesjonalnym przedsiębiorcą, wykorzystując ekonomiczne narzędzia rynku / ekonomii społecznej
- podmiotem, który sprzyja uświadamianiu potrzeb społeczności
- inicjatorem włączania biznesu w rozwój społeczny
- podmiotem, który „czuwa ...” , kontroluje, monitoruje, ewaluuje rozwój społeczny!

2. Co ma zmienić?

- relacje międzyludzkie- zwiększyć zaufanie ludzi do siebie, zwiększyć zaufanie wewnątrz sektora i poza nim. Promować swoje działania, które mają budować wizerunek organizacji pozarządowych jako godnych zaufania partnerów dla samorządu, biznesu ale nade wszystko podmiotów, które aktywnie, skutecznie i z zaangażowaniem działania na rzecz obywateli;
- zwiększyć upodmiotowienie społeczeństwa i brania odpowiedzialności za siebie i swoje środowisko-społeczność – organizacje pozarządowe powinny modelować społeczne rozwiązania różnych sytuacji trudnych i kryzysów. Poprzez właśnie działania i skuteczność powinny pokazywać wartość zrzeszania się i partycypacyjnego rozwoju i podejmowania decyzji w społecznościach lokalnych;
- poprawiać przejrzystość relacji obywatelskich – sektor pozarządowy jako swoisty mediator i strażnik komunikacji lokalnej i aktywizowania społeczności.

3. W jaki sposób powinien to zrobić?

- uczyć się od biznesu przedsiębiorczości (strategii, zarządzania, ewaluacji, delegowania zadań itp.)
- tworzyć standardy i wdrażać je, włączać się do konsultacji i doradztwa na rzecz obywateli
- prowadzić dialog międzysektorowy różnymi sposobami i kanałami (wspólne zespoły, grupy robocze, rady działalności pożytku publicznego itp.)
- wspierać i współtworzyć lokalne polityki (partycypacyjne tworzenie lokalnych dokumentów – strategii, programów, itp.)
- samorozwój (profesjonalizacja działań, uczenie się kultury dialogu, budowania relacji, tworzenia zespołów doradczych itp.).

4. W oparciu o jakie wartości powinien działać?

- partnerstwo – rozumiane jako współpraca, budowanie sieci powiązań, bazowanie na wiedzy i kompetencjach, wymiana zasobów, szacunek do partnerów
- równość – równość niezależnie od sektora z jakiego pochodzi partner w lokalnym działaniu
- odpowiedzialność za społeczność, w której się żyje i za swoje działania
- odpowiedzialna wolność, spontaniczność, żywiołowość (emocjonalność)
- odwaga w działaniu – podejmowanie się spraw ważnych i jasne oraz rzeczowe opracowywanie stanowisk
- najpierw człowiek, prawo jest dla ludzi a nie ludzie dla prawa- „humanizm” – rozwijanie zasady i korzystanie nade wszystko z kapitału ludzkiego
- profesjonalizm i przejrzystość działania – profesjonalizm połączony ze skutecznością działania. Przejrzystość rozumiana jako jawne plany i jawne decyzje w oparciu o przepisy prawne i suwerenność podmiotu
- współpraca między sobą (w obrębie III sektora) i międzysektorowej z innymi podmiotami
- bazując na własnej inicjatywie – sektor pozarządowy jako inicjator zmian , podmiot diagnozujący potrzeby lokalne
- świadomy swego celu i istoty funkcjonowania – wiemy gdzie zmierzamy, z jakich narzędzi korzystamy i według jakich standardów dochodzimy do celu.